

Människoöden

I denna berättelse, också den skriven av Axel Mörck, finns två fel angående tidsbestäm-
melserna. Det troliga är att han hört talas om några av personerna genom affärens kunder.
Sålunda avled Charlotte Dahl 1893 och doktor L. Schröder flyttade från orten 1888.

Den så kallade yttre fattigvården funk-
tionerades på ännu ett sätt. I ett så stort
hushåll som vårt blev det mycken överbli-
ven mat dagligen, ty dels kunde aptiten
vara olika och dels var det omöjligt att räk-
na ut vad som precis gick åt varje gång.
Och jag tror att min mor med vilje räknade
högt i överkant av vissa skäl. Men det som
blev över kom ävenledes till nytta. Vi hade i
mitt hem tre olyckliga stackare, som hade
vardera två mathämtningsdagar i veckan.
Och ransonerna blev i regel så stora att det
för dem räckte alla veckans dagar.

Hämtarna voro en gammal gumma, en
före detta storpatron som varit skolkamrat
med min mor och ett gammalt fyllo, som
suttit av fylleböter precis 100 gånger och då
blivit utlärd rättfällemakare. De var i
nämnd ordning Enekarnan, Storeper och
Tagejon. Jag skall återkomma till Enekar-
nan längre fram.

Det fanns förvisso många original, men
när jag kallar dem så gör jag
mig medvetet skyldig till en
förvanskning, men jag an-
vänder mig av den tidens
syn på dem. Annars är det
en grov orättvisa att kalla
folk för original bara för att
de vore andligt och lekam-
ligt fattiga och utsvultna,
dåligt och trasigt klädda
och i avsaknad av män-
niskovärdig bostad. De var
istället olyckliga och beklag-
ansvärda människovrak,
värda all vår medkänsla

istället för vårt hån, människor som tack
vare ett klent intellekt inte kunde hävda sig
i tillvarons hårda kamp. De hade gett upp.
Och för samhället som det var existerade de
ej. Fattigvården tog inte hand om dem, ty
på fattighuset fanns det bara plats för to-
singar. Jag kan utan vidare räkna upp ett
tjog som idag hade haft sin givna plats på
någon sorts vårdanstalt, men som då fick
dra sig fram så gott det nu gick. Det var i
sanning hårda bud.

Visslegubben, Kristian Håkansson, Herr

Håkansson. Om någon dristade sig kalla
honom blott och bart Håkansson så blev
det ögonblickligen Herr Håkansson om jag
får be. "Hela livet ut blev han Herr Hå-
kansson". Han hade två systrar. Denna trio
utgjorde den tidens främsta exponent för
pauvres honteux. (Personer som hade haft
rika föräldrar och som dragits ner i fattig-
dom fick understöd från en särskild kassa).

Herr Håkansson var en bildad man som
tagit studenten och ett tag studerat vidare
och varit informator på många adelsgoods.
Han var verserad och hade lärt sig fina
maner och vanor, samt även flitigt um-
gänge med Bacchus, vilket senare blev hans
fall. (Bacchus, Dionysus, vinets gud, ro-
mersk gud). Och sedan blev det luffen mel-
lan godsens, där hans forna elever nu satt
som herrar. Nu var han fattig, en trasig
sliten gammal man, utan sulor i skorna,
men alltid med två nummer för stora ga-
loscher som gav honom en hasande gång,
och med det vita helskägget missfärgat av
snus.

Klockan tre på eftermiddagen brukade
han komma och kura ihop sig vid järnspisen
i vår affär. Hans snusdosa var alltid tom
och medan den fylldes satt han och väntade
på att min far skulle komma och fråga ho-
nom: "Passar det med en kopp kaffe, Herr
Håkansson?" Han var överkänslig för varje
form av oljud, i synnerhet vissling, därav
öknamnet.

Han kom från ett ansett, fint bildat hem,
och hans far hade varit hä-
radsskrivare med bostads-
adress Hörby. De två syst-
rarna hette Helene och Eng-
el och de hade med den ti-
dens mått fått en vårdad
uppfostran. Engel hade ut-
bildat sig till pianolärlarinna
och Helene hade lärt brodö-
sens (brodering) yrke. Hon
hade övertagit en liten bok-
och pappershandel efter Vic-
toria Benedictsson. Det var
väl mest griffeltavlor, pape-
terier (pappersartiklar) och

en och annan psalmbok som såldes i hennes boklåda, men tillsammans med sömnadsarbetena gav den henne en mager bärgning och en liten slant då och då till brodering.

Engel. Ja, jag har aldrig sett någon ängel, men inte kan jag ens i mina vildaste fantasier förknippa henne med ett så subtilt väsen.

Tänk Er en liten böjd gumma med tunt vitt hår och med två fettknutar stora som hönsägg i blå nyans på hjässan och som håret inte ens tillnärmelsevis kunde dölja, och så en smågrisskär hy och små rödkantiga ögon. Hon gav traktens unga flickor pianolektioner och hon var en sträng och fordrande lärarinna, och de gick till henne med samma glada förväntan som man nu går till tandläkaren. Med jämna mellanrum mottog hon invitationer från sina elevers föräldrar att komma på söndagsmiddag. Och efter middagen blev det kaffe med dopp. Sju sorters kakor som tidens sed var. Engel tog pliktskyldigast för sig av alla sorterna, åt en och halade sedan upp en lindrigt ren näsduk och svepte in återstoden för framtida bruk. En gång om året återgäldade Engel bjudningarna, och då kände tanterna igen sina läckra bakverk, nu förvandlade till något som närmast påminde om stenkakor, men vad gör man inte för att barnen ska få lära sig spela piano à 50 öre i timmen.

Enekarnan. Lustigt namn, eller kanske ett öknamn, men det namnet täcker ett begrepp.

Det ringer ut till rast i småskolan. Utanför skolgården sitter en gammal oerhört rynkig gumma på en enkel hemmagjord fällstol. Det är ett helt klädbylte som sitter där. Jag kan inte påminna mig att jag någonsin sett så många rynkor samlade i ett enda ansikte. De borde ha räckt till tio, ja varför inte tjugo ansikten. Ögonen är röda och såriga och rynkorna från näsan och ner förbi munnen äro inbakade med något mörkbrunt obestämbart. Men problemet löser sig själv när Karna tar upp sin snusdosa och låter näsan få sig en rejäl pris. Det är bra för "sittet" (synen). Alltså en blandning av snus och snor. Enekarnan tar upp en psalm med sprucken röst och vi lyssnar andäktigt,

men fnissar när rösten från brumbas går över i piccolaflöjt. Och så samlar vi ihop våra snusören som egentligen skulle gått åt till ett öres knäck hos Flygares, men som verkligen blir till snusöron. Och så lurar vi Karna till att sjunga en skabrös visa, det vill säga ingen värre än "Gubben han sade till gumman sin". Men det räcker för att Anna, lärarinnan, ska be Karna att ta sina knyten och ge sig iväg. De innehöll sönderhackat ene och trävispar. Enet avsett för den hygieniska lyx som spottkoppen var.

Karna hade ända sedan sin tidiga barndom tjänat hos Trolle på Fulltofta. Häradshövding Trolle var ungarl och hade en släkting, kaptensänka, som husmor på slottet. Hon kallades för "Hennes nåd Dahl".

Efter år av slit och släp på godset så var Karna äntligen mogen för nedskrotning. Där fanns inte många marker talg att krama ur henne längre. Som "grasjal" (pensionär) fick hon bebo ett litet gråstenshus, långt ifrån gården, mitt ute på en enefälad. Det hette Lilla Lågehus, och det låg mitt inne i hennes blivande produktionsområde. (Enar, därav namnet Enekarnan). I dag hade länsveterinären säkert förklarat huset olämpligt som får eller svinhus. Människobostad? Otroligt.

Varje söndag, åtminstone när vädret var vackert, brukade ett gäng flickor från rikare hem promenera ut till Karnas stuga med resterna från söndagsmiddagen. Det blev spännande värre, ty Karna kunde läsa framtiden i kortlapparna. Och ju bättre söndagsmiddag, ju ljusare framtid för flickorna. På rummets ena vägg hängde ett kabinettsfoto, utan glas och ram, bara nålat fast. Och så tittade flickorna på det och sa: "Det var ett vackert kort. Vem föreställer det?". "Det, jo det är Hennes nåd Dahl på Fulltofta. Hon har vatt vacker en gång, men nu är hon så flueskeden."

Ännu ett så kallat original har jag i livligt minne. Ingen visste vad hans verkliga namn var. Han kallades rätt och slätt för Patron Hosa, och han var till professionen lumpsamlare, dessutom heltokig. Hans klädsel var något bisarr. Den bestod av en gammal frack med djup uringad väst, och på huvudet bar han en skorstenshatt, luddig som en angorakanin, men han saknade för övrigt de mest elementära accessoarerna till frack, ty han hade varken skjorta eller skor. Men gud vilka fötter. Nummer 50 hade nog klämt. Han kände sig dock rik, ty han var ägare till två rullebörar. Ettan och

tvåan. Den senare fick aldrig köras förbi ettan. Han körde 100 meter och sedan gick han tillbaka och hämtade tvåan och ställde den bakom ettan, och så körde han ettan 100 meter till, och så tillbaka, allt i det oändliga.

Ofta har jag grubblat över ett problem som rörde den tidens sjuka och gamla. Inte hade de någonsin råd att söka läkare, och jag tror inte heller att någon av dem som jag berättat om sett en läkarmottagning från insidan. Det som vi i dag anser som var mans rättighet, att få vård, var för dessa människor något som låg helt utanför det möjligas gräns. Så har tiderna förändrats.

Vi hade i trakten två lä-

kare, en lasarettsläkare och en provinsialläkare. Den första hette Johannes Langenheim och han gick alltid klädd i grön jaktkostym och korta sjöstövlar. Han svor som den värste hästtattare, men han betonade alltid att han inte menade något med det, men alla fel och brister till trots, var han ärad, älskad ock aktad, ty han hade ett hjärta av renaste guld. Han var lika mot alla, hög som låg, rik som fattig. På kyrkogården i Hörby påminner en sten med relief i brons om mannen och hans gärning. Det var folk från hela bygden som bekostade hans minnesvård. Men vad räckte en man till när det gällde så många som behövde hans hjälp.

Vi hade ju provinsialläkaren också, men hans lust att besöka sjuka patienter var minimal.”

